

Cuvânt-înainte

„Doar cel care își cunoaște trecutul va avea un viitor.“

Wilhelm von Humboldt

Cui nu i-ar plăcea să călătorească prin secolele trecute cu o mașină a timpului și să descopere popoare enigmatice, orașe misterioase, ființe legendare – pe scurt, lumi complet necunoscute?

Această carte îi prezintă pe cei care exact asta au făcut: o călătorie în trecut. Și nu cu ajutorul vreunei tehnologii complicate, ci cu mijloace simple, care au fost întotdeauna la îndemâna aventurierilor, arheologilor și căutătorilor de comori: târnăcopul, lopata, îndrăzneala și... norocul.

În această carte nu va fi vorba despre cei care au rămas acasă, la masa de lucru, ci despre aceia care au pornit la drum, au explorat, au căutat pe sub pământ și sub ape, care au adus idei noi și s-au lăsat călăuziți de ele, care au avut momente de inspirație sau care doar s-au aflat în momentul potrivit la locul potrivit. Veți afla despre toți acei deschizători de drumuri curajoși care, prin metode noi, au descoperit lucruri de care s-a minunat mai târziu o lume întreagă. Prin descoperirile lor, le-au dezvăluit celor rămași acasă noi civilizații, schimbând pentru totdeauna felul în care privim astăzi lumea – sau măcar o parte din ea.

Dar ce este, mai exact, o „des-coperire“? Cuvântul însuși ne sugerează răspunsul: a scoate la lumină ceva ce era acoperit, ferit de văzul lumii – nu neapărat de văzul întregii lumi, uneori doar al lumii vestice.

„Arheologia“ înseamnă știința începuturilor, a lucrurilor de demult. Această carte reunește momente de glorie ale acestei științe. Douăzeci și una de povești despre aventurieri curajoși, exploratori și pionieri ai arheologiei. Cu toții au devenit nemuritori prin descoperirile lor: Heinrich Schliemann, care a văzut în Troia mai mult decât o simplă legendă; Giuseppe Fiorelli, care a readus la viață morții din Pompei; John Lloyd Stephens și Frederick Catherwood, care au dat de sanctuare mayașe în adâncul junglei.

Desigur că au existat și femei care s-au ocupat cu arheologia și care și-au câștigat existența din această știință. Începând cu secolul al XIX-lea, s-au remarcat din ce în ce mai mult, însă altfel decât colegii lor bărbați: erau mai modeste, căutând mai puțin faima și mai degrabă rezultatul. Oare au fost și ele stăpânite de obsesii, ca Heinrich Schliemann? Și-au urmat intuiția cu aceeași dârzenie ca Howard Carter? Au dat dovadă de la fel de multă încredere în sine ca Thor Heyerdahl? Multe arheologe au realizat lucruri spectaculoase: Amelia Edwards (1831 – 1892), de exemplu, și-a propus să conserve monumentele egiptene antice. Johanna Mestorf (1828 – 1909) a explorat istoria rămășițelor umane din mlaștinile din Schleswig-Holstein, iar contesa Ersilia Caetani-Lovatelli (1840 – 1925) a cercetat viața de zi cu zi a romanilor din Antichitate. Harriet Hawes (1871 – 1945) a făcut săpături în insula Creta, după care s-a retras din activitate pentru a se ocupa de cei trei copii ai săi. Kathleen Kenyon (1906 – 1978) a dezgropat Ierihonul de-a lungul a șapte campanii arheologice și s-a bucurat de o înaltă apreciere. Și ea, și multe alte femei au muncit din greu în situri, însă numele lor nu este legat, din păcate, de nicio descoperire arheologică epocală complet nouă, nici n-au fost făcute faimoase printr-o anume legendă. Deseori, chiar colegii lor bărbați le-au pus bețe în roate. În domeniul arheologic, multe lucruri erau, mai demult, de neimaginat pentru femei. E greu să ne închipuim că împăratul Wilhelm ar fi trimis o femeie în Orient ca să îi încredințeze lucrările dintr-un sit arheologic. Sau care egiptean ar fi urmat ordinele doamnei Belzoni dacă ar fi încercat să miște colosalul bust al lui Ramses al II-lea fără sprijinul soțului ei? Flinders Petrie

a reușit să-i convingă pe muncitorii săi egipteni să asculte de directivele doamnei Margaret Murray (1863 – 1963) numai prin amenințări cu neplata lefii.

Poate unora dintre bărbați le putem reproșa, pe bună dreptate, că au fost mânați de lăcomie, că au căutat ceva doar din pură distracție sau dintr-o simplă toană ori că au dorit să tragă foloase de pe urma descoperirilor. Totuși, și acestor cavaleri norocoși trebuie să le recunoaștem marele merit pentru faptul că au CĂUTAT. Sau cel puțin pentru că, în momentul decisiv, și-au ținut ochii larg deschiși și au văzut ceea ce alții au trecut cu vederea.

Până în ziua de azi, mulți dintre acești oameni își păstrează aura de aventurieri care au pornit la drum pentru a descoperi o lume neștiută. Lor le datorăm următoarele douăzeci și una de povestiri. Descoperirile acestor oameni au făcut înconjurul lumii și au oferit milioaneilor de oameni uimiți imaginea unor comori ascunse din lumi apuse.

1. Laocoon și fiii săi – un viticultor scoate la lumină sculpturi antice

Roma în luna ianuarie a anului 1506. Felice de Fredis se află pe o colină numită Esquilin, mult deasupra orașului, și își privește minunata podgorie... Dacă un călător din timpurile noastre ar sta lângă el, ar fi uimit de priveliștea din fața lui Felice: toate cele șapte coline ale Romei sunt acoperite de viță-de-vie și de măslini, iar prin Forumul Roman, odinioară mândrul centru al metropolei antice, pasc numeroase vaci și oi. Întreaga vale este acoperită de un strat de pământ gros de câțiva metri, din care arcurile de triumf,

La vremea aceea, Forumul Roman încă zăcea îngropat sub munți de pământ. Până la primele săpături arheologice, din 1788, mai aveau să treacă 282 de ani!

coloanele templelor și bazilicile abia se ivesc. Printre aceste resturi triste ale Antichității, animalele se balebă și pasc iarba grasă...

Cel mai mare amfiteatru roman, Colosseumul, le amintește locuitorilor Romei, prin măreția sa, de Antichitatea îngropată, dar mereu prezentă.

Felice nu-și poate închipui că, odinioară, prin Forumul Roman se plimbau împărați puternici, senatori și consuli, că procesiuni triumfale etalau pe străzi supremația imperiului și gladiatori curajoși purtau lupte pe viață și pe moarte în arena Colosseumului. În vremea lui, aceste ziduri, peste care au crescut buruienile, sunt răsfirate în peisaj fără rost; numai Circus Maximus este util, căci a devenit între timp o grădină imensă de legume, ceea ce pe un om ca el nu poate decât să-l bucure.

Nu, Felice de Fredis nu înțelege mare lucru din toate aceste ruine antice. De ce să-l intereseze pe el, un viticultor? Pe el îl interesează pietrele vechi numai atunci când nu-i lasă vița-de-vie să crească și trebuie să le scoată, cu greu, din pământ. Asta se întâmplă deseori, pentru că nu e nimic neobișnuit să te împiedici de tot felul de bolovani în mijlocul Romei; dat fiind că orașul a început să fie locuit în jurul anului 1000 î.H. și de atunci s-a tot construit, în special pe timpul împăraților romani, multe dintre splendidele edificii zac ascunse sub pământ.

Un viticultor are mereu câte ceva de făcut, chiar și iarna. Azi Felice trebuie să taie via, să înlăture lemnul uscat și să plivească. Când nimerește ceva tare, se supără: precis este iar un bolovan din acelea vechi, care împiedică vița să crească. Sapă mai departe și își dă seama că nu doar o piatră iese la iveală, ci mai întâi o boltă, iar apoi, după ceva mai multe săpături obositoare, o întreagă încăpere subterană. Felice înlemnește de uimire. După un timp, reușește să înlăture pământul atât cât să descopere o deschizătură prin care să se poată strecura, plin de curiozitate, înăuntru. Ajuns într-o mică încăpere, Felice vede o pardoseală din pietre minunate, pereți decorați cu mozaic colorat și un tavan boltit cu arcade ușor curbate – o cameră cum nu mai văzuse până atunci. Apoi încremenește: mai în spate, în colț, stă un bărbat complet gol, cu doi tineri de-a dreapta și de-a stânga lui, cu fețele schimonosite de durere și suferință, pentru că niște șerpi uriași se încolăcesc în jurul lor. Niciodată nu mai bătuse inima lui Felice atât de tare!

Spaima îi trece doar când își dă seama că fapăturile sunt din piatră. Părăsește repede încăperea subterană, fuge acasă și le povestește seara, la un pahar de vin, tuturor cunoscuților ce descoperire deosebită făcuse.

Povestea bărbaților goi din podgorie face repede înconjurul Romei. Printre primii este informat papa, care îi ordonă unui servitor să îl aducă pe arhitectul papal, Giuliano da Sangallo. Niște statui importante au fost găsite într-o podgorie din apropiere, să meargă îndată să vadă ce e cu ele!

Giuliano pornește imediat. Îl însoțește prietenul său Michelangelo Buonarroti, sculptorul aflat în serviciul papei fiind de față la aflarea veștii. Împreună coboară în locul știut de Felice, iar, odată ajunși în încăpere, Giuliano strigă emoționat: „Acesta este Laocoon, cel menționat de Pliniu!”. În vremea lui Michelangelo și a lui Giuliano, adică în timpul Renașterii, *Naturalis Historia* a lui Pliniu cel Bătrân era lectură obligatorie pentru oamenii cultivați. Învățatul din Antichitate adunase în 37 de cărți toate cunoștințele de istoria naturii de la acea vreme; descria, de exemplu, cum se pot obține vopsele din minerale și plante, vorbea despre tehnica prelucrării bronzului, scria despre sculptură, despre artă în general și despre multe altele. Pomenea și despre o statuie a lui Laocoon pe care ar fi văzut-o în casa împăratului Titus. O considera o operă de artă nemaipomenită, mai frumoasă decât orice altă pictură sau sculptură care existase până atunci.

O, da, cu cât Michelangelo studiază mai mult statuia la lumina pâlpândă a lămpii, cu atât mai bine își dă seama ce a vrut să spună Pliniu! Pe sculptorul recunoscut în întreg orașul, în vârstă de 30 de ani, nimic nu îl putea entuziasma mai mult decât sculpturile antice. Cât de mult iubește această artă, dinamica ei de necrezut, prin care surprinde fiecare detaliu al corpului! Michelangelo este

Către noi orizonturi

Prin Renaștere ne referim la mișcarea culturală ce a început în Italia în secolul al XV-lea. În această perioadă, s-au făcut numeroase descoperiri, s-au găsit texte de mult uitate și au fost dezgropate statui antice. Toate acestea i-au făcut pe oameni să înțeleagă cu uimire că, la un moment dat, în vremuri străvechi, omul și reprezentarea sa trebuie să fi fost foarte prețuite. Ca urmare, artiștii și învățații vremii au început să fie foarte preocupați de ideile Antichității. Cei care citeau acele scrieri sau care studiau atent statuile aveau posibilitatea de a înțelege mai bine trecutul și de a găsi răspuns la alte întrebări arzătoare din epoca lor: ce este, de fapt, omul și care să fie menirea sa?

Michelangelo Buonarroti a fost un pictor, sculptor, arhitect și poet, considerat maestrul Renașterii italiene. Creația sa a avut, încă din timpul vieții, un răsunet uriaș. Acesta a numit sculptura care îl înfățișa pe Laocoon „o minune a artei”.

profund mișcat că are privilegiul să fie de față când este regăsită cea mai renumită statuie din Antichitate.

Giuliano îl citise cu atenție pe Pliniu și își amintește totul cu exactitate. Imediat îi apar în fața ochilor scenele întâmplărilor dramatice care trebuie să se fi petrecut acum o veșnicie... Începe să îi povestească uimitului Felice istoria impresionantă a lui Laocoon cel demn de milă și a fiilor săi:

Grecii și troienii se luptau deja de zece ani în fața Troiei, tot măcelărindu-se și omorându-se unii pe alții. Spre mirarea troienilor, grecii s-au oprit într-o zi fără vreun motiv anume, alegând în schimb să construiască un cal imens de lemn, după care au șters-o de acolo. Troienii s-au bucurat peste măsură de încheierea neașteptată a războiului. Oamenii au năvălit afară din oraș, au sărbătorit, s-au minunat de calul de lemn și s-au sfătuit ce să facă cu el. „Să-l aruncăm în mare“, au zis unii. „O, nu, este atât de frumos! Hai să-l ducem în oraș!“, au strigat ceilalți. Însă Laocoon, un preot bătrân și înțelept, nu împăr-

tășea euforia troienilor. „Nu vă încredeți în greci, nici când vă fac daruri!“, i-a avertizat el.

În timp ce Laocoon se pregătea să îi aducă zeului

Neptun o ofrandă împreună cu cei doi tineri fii ai

săi, chiar când erau pe cale să sacrifice taurul, din valurile mării au apărut doi șerpi uriași. Înaintau spre ei ca niște dragoni, creștele lor purpurii se iveau deasupra valurilor, iar ochii le străluceau înspăimântător. S-au năpustit asupra lui Laocoon și a fiilor săi, s-au încolăcit în jurul trupurilor firave ale celor doi tineri și i-au zdrobit. Tatăl s-a repezit plin

de groază să-și salveze copiii iubiți, dar monștrii l-au înșfăcat și pe el. S-au încolăcit de două ori în jurul corpului și gâtului său și, în timp ce bătrânul încerca să scape din strânsoare, l-au omorât și pe el.

Zeii l-au pedepsit pe Laocoon pentru neîncrederea sa, cel puțin așa au crezut locuitorii Troiei. Prin urmare, au luat calul de lemn în cetate, fără să bănuiască însă că în interiorul lui se ascundeau cei mai puternici ostași greci. În noaptea ce a urmat, aceștia s-au dat jos din burta calului și au deschis porțile, pentru ca armata greacă, întoarsă noaptea, pe furiș, să treacă apoi tot orașul prin foc și pară. Astfel, au împlinit profeția lui Laocoon că Troia va fi distrusă.

Dacă ar fi ascultat troienii de vorbele lui...

După aflarea acestei povestiri cutremurătoare, cei prezenți se uită cu alți ochi la figurile din marmură ale bărbatului și fiilor săi. Ce se întâmplase cu atâta vreme în urmă prinde viață în fața lor în chip deosebit.

În zilele ce urmează, întreaga Romă sărbătorește regăsirea renumitei sculpturi, atât de mult timp dispărută. Se dau petreceri, se fac desene ale statuii și se discută unde să fie păstrată de acum încolo.

La numai câteva săptămâni după găsirea lui, la 23 martie, grupul statuar intră în posesia papei, care îl cumpără de la Felice în schimbul unei sume substanțiale.

Viticultorul Felice de Fredis avea să fie înmormântat în Biserica Sfânta Maria din Aracoeli 23 de ani mai târziu – o onoare deosebită, de care până atunci nu se mai bucurase niciun om de rând. Acolo își aveau mormintele numai familii nobile romane și cardinali, nu viticultori. „Lui Felice de Fredis, care a devenit nemuritor datorită meritelor sale și a descoperirii fără egal a lui Laocoon, o statuie aproape însuflețită și care poate fi admirată la Vatican [...]” – asta stă scris pe piatra sa de mormânt, care păstrează vie până în ziua de astăzi amintirea celui ce l-a descoperit pe Laocoon.

În concluzie

Până în ziua de azi, statuia lui Laocoon și a fiilor săi este considerată una dintre cele mai importante sculpturi din Antichitate. Ea a influențat foarte mult istoria și studiul artei: odată cu ea au început să apară reprezentări ale trecutelor drame, iar evenimente aproape uitate au fost scoase la lumină. Cărțile și studiile despre acest grup statuar umplu azi biblioteci întregi. Oricine îl privește pentru prima oară este, probabil, profund impresionat. Pe Johann Joachim Winckelmann, sculptura l-a inspirat să descrie astfel stilul excepțional al artei antice: „simplitate nobilă și măreție calmă“.

